

Column Sheila Sitalsing

Spierballenpolitiek van de overheid voedt wantrouwen

**Uitgesproken door Sheila Sitalsing, ter gelegenheid van het
Symposium I&O Research 20 jaar – Amsterdam – 22 november 2016
“De participerende overheid in een veranderende samenleving”**

Goedemiddag

Luisteren is het modewoord dezer dagen.

Luisteren zult u.

Naar de boze burgers, naar de mensen die klem zitten, naar de mensen die zijn gevallen tussen wal en schip.

**Want waar niet geluisterd wordt
ontstaan kloven en waar kloven
ontstaan, verliest de redelijkheid.**

**Zo groot is de angst voor dit
doembeeld dat we inmiddels
getrakteerd worden op een bonte
parade van wonderlijke figuren op
televisie die overlopen van de
klachten over de boven ons
gestelden.**

**Over de politiek, en over de
overheid, op alle niveaus.
Ze worden met grote eerbied
aangehoord terwijl ze
onweersproken baarlijke nonsens
uitkramen.**

Het is een vreemd soort luisteren, dat weinig recht doet aan de oprecht bezorgde burger.

Die zit zelf namelijk ook stomverbaasd te kijken naar de extremisten die in zijn naam op de tv worden opgevoerd.

Het geklets kan gedijen omdat steeds minder mensen de neiging hebben het te weerspreken. Politici niet, deskundigen niet, journalisten niet – bang als ze zijn om ervan te worden beticht de stem van het volk te negeren.

Ik ging het ook doen. Luisteren.

Voorheen drukte ik altijd op 'delete' als ik lezersbrieven ontving waar ik geen touw aan kon vastknopen, of waarin de wildste complotten werden ontvouwd.

Maar na de uitverkiezing van Donald Trump kregen wij van de media enorm op onze kop dat we geen idee hebben, dus beantwoordde ik een licht-verwarde lezersbrief met het vriendelijke verzoek wat de briefschrijver bedoelde.

Even later was ik verwickeld in een uitgebreide correspondentie over chemtrails.

Chemtrails, dat zijn de witte sporen die sommige vliegtuigen door het luchtruim trekken. Dat is geen bevroren condens, zoals de wetenschap ons wil doen geloven, maar het zijn wolken vol geheime gifstoffen die over ons uit worden gestort in opdracht van een mysterieus gezelschap dat uit is op onze uitroeiing.

Na drie keer heen en weer mailen drukte ik alsnog op delete. Sommige kloven moet je niet willen overbruggen.

Allerwegen valt te lezen dat de mensen boos zijn. Dat onbehagen, onvrede en polarisatie door het land waaien en zich nestelen in de hoofden en de harten van de mensen. Een mens zou haast geneigd zijn te geloven dat het waar is. Maar als je het Continu Onderzoek Burgerperspectieven er bij pakt, de permanente thermometer van het Sociaal en Cultureel Planbureau, zie je een veel genuanceerder beeld over dat onbehagen. In de meest recente versie staat inderdaad dat er meer mensen zijn die vinden dat 'het de verkeerde kant op gaat met het land' dan mensen die vinden dat het de goede kant op gaat, waarbij de invulling van 'het' wordt overgelaten aan de ondervraagde. Soms wordt met 'het' vluchtelingen en migratie bedoeld, soms slaat 'het' op de staat van de gezondheidszorg of van de uitkeringen, soms is een invuller boos over zijn pgb, soms richt het misnoegen zich op iets volslagen particulars. Tegelijk staat in datzelfde rapport dat de mensen vrolijk gestemd zijn over hun eigen vooruitzichten en dat Nederland 'een optimistisch land' is in Europa - de onderzoekers presenteren het zelfs als een van de belangrijkste conclusies.

De Volkskrant, de krant waar ik voor schrijf, probeerde het onbehagen te vangen en kwam na een intensieve speurtocht terug met een ondernemer wiens schaafijfszaak floreert, een werkloze die vindt dat je 'er beter met zijn allen wat moois van kan maken',

een mevrouw die liever twee banen combineert dan 'mijn hand op te houden', een edelsmid uit Iran die het hier beter vindt gaan dan in Iran, een hbo-studente die 'geen problemen' heeft en van de universiteit droomt, en een gepensioneerde dame die 's avonds zonder angst haar hondje uitlaat.

Ze hadden klachten, en zorgen, en wensen, maar om daar nou een bloedige opstand om te ontketenen: nou nee.

'Het volk is veel minder boos dan het doet voorkomen', bevestigde een SCP-onderzoeker in hetzelfde artikel in de krant.

'Als je burgers wier mening we hebben gepeild bij elkaar zet in een focusgroep of als je hen nog eens belt over een krasse opvatting die ze hebben geuit, blijken ze vaak veel genuanceerder en tevredener. Maar ze hebben het gevoel dat ze moeten schreeuwen om gehoord te worden.'

En dat laatste, dat de mensen het idee hebben dat ze moeten schreeuwen, is misschien ook wel een beetje onze schuld, van de media, omdat we ons te veel concentreren op de extreme geluiden.

Want de mensen zijn niet gek en ze laten zich niet zomaar gek maken. Ze hebben wél, zo blijkt uit onderzoek na onderzoek, een weinig liefdevolle relatie met de politiek, en in het verlengde daarvan met de uitvoeringsorganen van beleid, met de overheid.

Als je dat ongenoegen probeert te ontrafelen, dan stuit je op een waaier van redenen, met als belangrijkste constante: wantrouwen. De burger weet niet zeker of politiek en overheid het altijd goed met hem voor hebben. En de overheid weet niet zeker of die burger wel te vertrouwen is, of je die zomaar kunt loslaten.

De Nationale Ombudsman schrijft het in zijn jongste jaarverslag opnieuw: 'De overheid zegt enerzijds dat burgers in het kader van de participatiesamenleving meer de ruimte krijgen om zelf hun zaken te regelen.

Anderzijds perkt zij deze ruimte in door allerlei eisen en regels te stellen en zwaar te straffen daar waar de regels niet worden opgevolgd.

Dit staat haaks op elkaar en leidt in de praktijk tot problemen.'

Die regel- en handhavingsdrift wortelt in wantrouwen. Terwijl 98 procent van de burgers gewoon deugt en er het beste van probeert te maken, wordt de burger door de overheid aangesproken als een potentiële fraudeur, die als je even niet oplet met zijn tengels in de

kassen van de sociale voorzieningen zit te graaien en met buitenproportionele strafmaatregelen in het gareel dient te worden gehouden. Het resultaat is spierballenpolitiek.

Het is niks nieuws. Je zag het in het verleden bij de criminalisering van keurige bejaarden, die niets anders deden dan samen boodschappen doen voor de gezelligheid, maar die absurde boetes kregen omdat ze werden verdacht van stiekem samenwonen.

Je zag het mijn favoriete casus: die van Rahal Lamlih. Een man uit Breda met een groot hart, die op straat gratis eten aan daklozen uitdeelt. Hij kookt het zelf van vervallen producten die hij bij supermarkten ophaalt.

Er kwam strijd van, met de VVD-wethouder en met de gemeente, omdat de daklozen van Breda in het kader van het ophouden van de eigen broek pas recht hebben op een van gemeentewege gratis

verstreckte maaltijd als ze een etensbonnetje hebben verdiend met het opknappen van klusjes.

Dan kon zo'n meneer Lamlih niet zomaar eten gaan uitdelen en het beleid doorkruisen. Zonder bonnetje. Een beetje buiten de gemeentelijke kaders om daklozen gaan voederen zonder een tegenprestatie te eisen, ja hallo dat bedoelen we niet met de participatiesamenleving.

Lamlih is inmiddels een nationale bekendheid geworden, hij heeft een busje, hij wordt min of meer met rust gelaten.

In het klein zien we hier wat ook in het groot gebeurt: een overheid die haar eigen burgers wantrouwt en als kinderen bejegt met tegenstrijdige regels.

Burgers moeten meedoen, bijdragen aan het samen leven, dat mytische pannetje soep langsbrengen bij de zieke buurvrouw. Maar de ontvanger van die liefdadigheid moet zich wel gedragen conform de condities die de boven ons gestelden bepalen. Wij, burgers, mogen de liefdadigheid en goedertierenheid van anderen niet weldadig over ons heen laten golven, maar we moeten een tegenprestatie leveren, of, om in beleidsmakerstaal te spreken: ons activerend opstellen, ons laten prikkelen, onze eigen broek leren ophouden.

Hier zie je een overheid die tegen ons zegt 'ik trek mn handen ervan af, richt zelf je gemeenschap in', maar vervolgens zo verteerd wordt door wantrouwen jegens diezelfde burger, dat hij er toch weer bovenop gaat zitten.

En als de Nationale Ombudsman, onvermoeibaar pleitbezorger van de deugende burger, daar in Den Haag iets van zei, werd hij weggehoond en bespot.

Het wantrouwen is er ook omgekeerd, van de burger naar de politiek. In het Financieele Dagblad las ik eerder deze week een vraaggesprek met de Inspecteur-Generaal van het Staatstoezicht op de Mijnen, Harry van der Meijden.

Hij moet bepalen tot welke niveaus van gaswinning in Groningen de risico's aanvaardbaar zijn.

Dat doet hij geheel onafhankelijk, zegt hij. De gasbaten voor de overheid spelen geen enkele rol bij zijn afwegingen. Uitsluitend de veiligheid voor mens en milieu.

Als je dat in Groningen zegt, zeggen ze ja dahag. Hij wordt ten diepste gewantrouwd.

Hij vindt dat vervelend, begrijpelijkerwijs.

'Burgers vragen zich af of overheden het wel goed voor met ze hebben', zegt hij.

Ik vind dat niet zo gek, in het geval van Groningen.

Een overheidsinstantie, of een semi-overheidsinstantie die daar heen trekt en zegt 'ik ben er voor jullie', dat is toch een beetje alsof een bankier die u tien jaar geleden een woekerpolis heeft aangesmeerd, u helemaal heeft leeg getrokken, nu een instantie op u afstuurt, die zegt: 'ik ga u helpen met uw spaargeld.'

Herstel van vertrouwen heeft tijd nodig. En deemoed.

Nou is Groningen een geval apart, maar dat gebrekkige vertrouwen in politiek en overheid valt alom te noteren.

Ambtenaren in de uitvoering vormen de voorposten van de overheid.

Zij praten met de burger. Ze kennen zijn noden en zijn beleving.

Dit is van onschatbare waarde, maar je kunt er pas iets mee als overheid als beleidsmakers daar iets mee doen, als beleidsmakers gaan luisteren naar hun eigen ambtenaren.

En als ambtenaren de ruimte krijgen om af te wijken van de regels als de situatie daarom vraagt.

**Zij kunnen de wurggreep van wederzijds wantrouwen doorbreken.
Door te laten gaan, gerust te stellen, vertrouwen te wekken.
En door begrijpelijk te zijn: burgers hoeven niet altijd te gelijk te hebben of te krijgen, ze willen echter wel begrijpen waarom ze dit dan niet hebben of krijgen.
Door de mensen niet als kleuters te behadelen. Dat impliceert ook: onzin ferm tegenspreken.
En door bij het overdragen van verantwoordelijkheden, het initiatief ook echt bij de mensen te laten.**

Wie vertrouwen zaait, oogst vertrouwen.

Ik dank u voor uw aandacht